

ตระกูลแซ่: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี

The Family Names ‘Sae’: Historical Development and Ethnic Identities:
a Case Study of Chanthaburi

สุวิชา ถาวร, ปิยะพรรณ มีสุข, กันติทัต การเจริญ,
วุฒินันท์ สุพร, กนกวรรณ วารีเขตต์, ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดจันทบุรี เพราะสาเหตุเรื่องของการปกครองประเทศจีนในสมัยนั้น ทำให้เกิดปัญหาความยากจน การกดขี่ทางประเทศ ซึ่งทำให้ต้องหนีความลำบากจากประเทศจีน ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในที่อื่นๆ รวมถึงในประเทศไทยด้วย ส่วนใหญ่ชาวจีนจะย้ายถิ่นฐานเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีโดยการนั่งเรือสำเภา เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเล และได้ตั้งถิ่นฐานมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบอาชีพต่างๆ ที่ถนัด เช่น การค้าขาย ซึ่งชาวจีนถือได้ว่าเป็นผู้ที่ยื่น อดทนเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรีมีวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากเนื่องจากมามีถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมก่อนที่จะมีการโยกย้ายถิ่นฐานมาจากที่เดียวกัน วัฒนธรรมของคนในตระกูลแซ่ ทั้ง 4 คือ 1) การไหว้เคารพบรรพบุรุษ 2) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้าและเทพยดา 3) การทำพิธีในวันสำคัญต่างของคนจีน 4) สวมชุดการแต่งสุสานของคนจีน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดจันทบุรี รวมถึงคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนทั่วประเทศไทย

คำสำคัญ: ตระกูลแซ่, อัตลักษณ์, พัฒนาการทางประวัติศาสตร์, จันทบุรี

Abstract

The purposes of this research are 1) to investigate historical development of the Family name ‘Sae’ 2) to study ethnic identities of four Families named ‘Sae’ in Chanthaburi. This is a qualitative study, collecting the data by in-depth interviews. Scopes of the interviews included history, culture, traditions, and believes of Families named ‘Sae’ in Chanthaburi.

The results revealed why Chinese immigrants have been moving to Chanthaburi. Due to a former problematic Governmental system, poverty and genocide had arisen, resulting in the immigration to other countries, including Chanthaburi, Thailand. Most of China-to-Chanthaburi immigrants sailed here since Chanthaburi has a coastal area. Some of them have been residing here until now, working as business people who are very hardworking and successful.

In Chanthaburi, a large number of ‘Sae’ family names’ identities are quite similar due to their past geographical-socio-cultural backgrounds before emigrating here from the same site. Their cultural traditions and beliefs included 1) paying homage to ancestors, 2) beliefs in Chinese spirits and gods

3) attending and conducting ceremonies on Chinese holy days 4) designing decent feng shui and conducting a proper graving ceremony.

Keywords: ‘Sae’ family, Identities, Historical development, Chanthaburi

บทนำ

แซ่ คือ นามสกุลที่ประกอบด้วยคำนำหน้านามสกุลว่าแซ่ ตามด้วยชื่อสกุล การใช้แซ่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับจีน ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้นามสกุลประเภทนี้ จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาจากประเทศจีนหรือมีบรรพบุรุษอาศัยอยู่ในประเทศจีน ซึ่งการใช้นามสกุลประเภทแซ่ เป็นการแสดงการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันเช่นเดียวกับการใช้ชื่อบิดาหรือบรรพบุรุษ เพียงแต่ช่วงของการสืบทอดนั้นอาจมีระยะเวลาหลายชั่วคนทำให้ไม่สามารถระบุได้ว่าแซ่นั้นเป็นชื่อของบุคคลใด และบางครั้งยากที่จะระบุความสัมพันธ์ทางสายเลือดระหว่างคนที่ใช้แซ่เดียวกัน ถึงแม้ว่าจะใช้คำว่าแซ่เหมือนกัน แต่ชื่อสกุลที่ตามท้ายแซ่นั้นได้รับการยืนยันจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ว่าเป็นภาษาเฉพาะของกลุ่มตน

สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ (2554: 38-39) กล่าวว่า ในภาษาจีนปัจจุบันมีคำที่แปลว่าสกุลใช้แพร่หลายอยู่สองคำ คือ คำว่าแซ่ ซึ่งเป็นเสียงจีนแต้จิ๋ว เสียงจีนกลางว่าซิง และคำว่าสิ ซึ่งเสียงจีนกลางว่าลือ คำแรกนิยมใช้นำหน้าชื่อสกุล เช่น แซ่อึ้ง แซ่เซียว คำหลังใช้ต่อท้ายชื่อสกุล เช่น อี้สี้ เซียวสี้ วิธีนี้นิยมใช้เรียกผู้หญิง ทำให้ผู้ที่ไม่เข้าใจหลงคิดว่าเป็นชื่อตัว คำที่หมายถึงสกุล สองคำนี้ในบทความนี้จะใช้แซ่ ตามที่คุ้นเคยกันและลือ ตามเสียงภาษาจีนกลาง

ปัจจุบันคำว่า แซ่และลือ มีความหมายเหมือนกันใช้แทนกันได้ แต่ในสมัยโบราณก่อนราชวงศ์ฉิน (จีน พ.ศ. 322-337) ขึ้นไป สองคำนี้มีความหมายต่างกันใช้แทนกันไม่ได้ คำว่าแซ่ เดิมใช้บอกเชื้อสายที่มีมาจากชื่อเผ่าซึ่งมักเรียกตามถิ่นที่อยู่ ถิ่นกำเนิด หรือตำนานกำเนิดผู้เป็นต้นวงศ์ของชนเผ่านั้น

ภารติ มหพันธ์ (2554: 19) กล่าวว่า ชาวจีนกลุ่มแรกที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นจีนฮกเกี้ยน และจีนกวางตุ้ง ส่วนจีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ และจีนแคะ เข้ามาภายหลัง จีนแต้จิ๋วเริ่มอพยพเข้ามาและมียุทธศาสตร์หลายขั้น ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นต้นมา จนในที่สุดเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่จีนฮกเกี้ยน และจีนกวางตุ้งที่เข้ามาอยู่ก่อน ต่อมาในยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก จีนแต้จิ๋วเข้ามาเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วประเทศ

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนนั้น เมืองต่างๆ ทางแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก อยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างไทยและจีนมาแต่โบราณ จึงมีชุมชนของชาวจีนในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่จังหวัดจันทบุรีมีชุมชนชาวจีนตั้งเดิมอยู่อาศัยตามชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ตั้งแต่ในเขตอำเภอขลุง อำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอท่าใหม่ ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงและค้าขายในเขตอำเภอเมืองจันทบุรีมีชุมชนชาวจีนเก่าแก่เป็นจีนฮกเกี้ยนอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี เรียกว่าย่านท่าหลวง ไปจนถึงบริเวณชุมชนชาวญวน ที่เรียกว่า ตลาดล่าง โดยมีศาลเจ้าเป็นที่หมายเขต

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมแบบจีนก็ได้เข้ามามีบทบาทครอบงำและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างมาก นอกจากนี้แล้วยังมีการยืมภาษาจีนมาใช้พูดสื่อสารกันอีกด้วย และอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในจังหวัดจันทบุรี ยังสะท้อนออกมาให้เห็นถึงพิธีกรรม ตลอดจนประเพณีต่างๆ ที่คนในจังหวัดจันทบุรีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ ที่ชาวจีนจะงดกินเนื้อสัตว์ต่างๆ เทศกาลแข่งมังกรที่ไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ รวมถึงการเซ่นไหว้แม่ย่านางรถยนต์ที่ขับขึ้นหรือการต่อเรือประมงที่เป็นเครื่องมือหาปลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวพินิจเชิงชีวประวัติในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการโยกย้ายถิ่นฐาน และอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวจีนในจังหวัดจันทบุรี โดยอาศัยข้อมูลจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มชาวจีนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี 24 คน โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง เป็นผู้มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี โดยจะเป็นผู้นำตระกูล นักกวีสมาคมของตระกูล และบุคคลในตระกูล ซึ่งและตรวจสอบข้อมูลแบบการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของกลุ่มตระกูลในจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ปรากฏผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่

1.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่ตั้ง

คนจีนในจังหวัดจันทบุรีที่มาจากตระกูลตั้งเชื่อว่าตั้งนั้นเป็นตระกูลที่ยิ่งใหญ่และสูงส่ง โดยมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าต้นตระกูลเป็นกษัตริย์จากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ การโยกย้ายถิ่นฐานของคนตระกูลตั้งจากประเทศจีนมาสู่ประเทศไทยและมาสู่จังหวัดจันทบุรีเข้ามาตั้งแต่เมื่อช่วงเวลาใดไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด แต่สาเหตุการย้ายถิ่นฐานมาไทยด้วยทางปัญหาของประเทศจีนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์มาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ เกิดเหตุการณ์สงครามกลางเมือง ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดเพื่อหนีปัญหาความยากจน ผู้คนในประเทศจีนจึงต้องย้ายถิ่นฐานมาประเทศไทย เพราะเป็นแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำมาหากินง่าย ผู้คนจึงได้มีเมตตา จึงทำให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยนิสัยของชาวจีนที่มีความขยัน อดทน มีคุณธรรม และยังสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามๆ กัน จนทำให้มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งในประเทศไทย ได้มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อรวมกลุ่มกันทำงานต่างๆ และสำหรับรำลึกบรรพชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพ ก่อตั้งกิจการจนประสบความสำเร็จจวบจนปัจจุบัน (วิจิตร หัตถวิจิตรกุล, สัมภาษณ์. 2562)

1.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่เตี้ย

ในทางประวัติศาสตร์ตระกูลเตี้ยในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่คือชาวแต้จิ๋ว ที่มาจากมณฑลซัวเถา ประเทศจีน ซึ่งย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยทำมาหากินง่ายกว่าประเทศจีนในสมัยนั้น โดยจะเดินทางมาทางเรือมาลงที่ท่าเรือท่าแฉลบ อำเภอหัวหิน โดยเริ่มต้นการย้ายถิ่นฐานเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพที่ตนเองถนัด ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการค้าขาย แซ่เตี้ย ได้เปลี่ยนนามสกุลมาเป็น “ตรัสสรณาทิน” ในปัจจุบัน (สมศรี ตรัสสรณาทิน, สัมภาษณ์. 2562)

1.3 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่แต้

“ส่วนใหญ่ชาวจีนตระกูลแต้ย้ายถิ่นฐานมาเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งชุมชนเขาพลอยแหวนมีชาวจีนเข้ามาเพิ่มในสมัยรัชกาลที่ 3 (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) มีการย้ายถิ่นฐานทางเรือสำเภา” (มนตรี พงษ์เจริญ, สัมภาษณ์. 2562) แซ่แต้ส่วนใหญ่เป็นชาวแต้จิ๋ว เป็นตระกูลที่มีเชื้อสายของพระมหากษัตริย์ไทยคือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีที่สืบเชื้อสายจากบิดาชาวจีน ในสมัยก่อนชาวจีนย้ายถิ่นฐานมาทางทะเลด้วยเรือสำเภาเสื่อผืนหมอนใบ มาจับจองที่แถวชายฝั่งทะเลเนื่องด้วยการคมนาคมที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำมาค้าขาย/ตระกูลแซ่แต้ในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานมาเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และมีการโยกย้ายถิ่นฐานมาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

1.4 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่อิง

ความเป็นมาของตระกูลแซ่อิงในจังหวัดจันทบุรี “เริ่มตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ที่ย้ายเข้ามาในประเทศไทยราวๆ ช่วงรัชกาลที่ 5 โดยมาทางเรือจากเมืองจีน มีเสื่อผืนหมอนใบ ยากจนหนีตายจากความอดอยากเข้ามาในไทย ลงเรือตรงแถวพื้นที่ที่เขาเรียกว่าท่าแฉลบ แล้วหาที่ทางทำมาหากินในตัวเมืองจันทบุรีโดยเริ่มต้นจากการค้าขายเพื่อเลี้ยงลูกหลานของตัวเอง” (อดิสร ปิยถาวรอนันต์, สัมภาษณ์. 2562) ตระกูลอิงถือได้ว่าเป็นตระกูลที่ใหญ่เป็นอันดับ 7 ในประเทศจีน

ส่วนใหญ่เป็นชาวแต้จิ๋วอยู่ที่มณฑลกว่างตุงมีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยเนื่องด้วยเหตุทางการเมืองในสมัย โดยในจังหวัดจันทบุรีพบตระกูลแซ่ชิงเพียง 190 ครอบครัว และได้มีการก่อตั้งสมาคมแซ่ชิงขึ้นเพื่อเป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างชาวตระกูลแซ่ชิง (สมบูรณ์ บำรุงพินิจถาวร, สัมภาษณ์, 2562)

1.5 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่ลิ้ม

“คนจีนตระกูลแซ่ลิ้มนั้นเริ่มเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีในช่วงรัชกาลที่ 2 โดยการนั่งเรือสำเภาจากประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทยและขึ้นฝั่งที่กรุงเทพมหานครก่อนจะเข้ามาที่จังหวัดจันทบุรี โดยมาขึ้นเรือที่ท่าเรือท่าแฉลบและเดินทางเข้ามาในตัวเมืองจันทบุรีโดยรถม้า จากนั้นจึงเริ่มหางานทำเริ่มจากการรับจ้างแบกข้าว โดยมีนายจ้างเป็นผู้ให้ที่พักและอาหาร ส่วนเงินที่ได้จากการทำงานทั้งหมดจะเก็บไว้ทั้งหมด เมื่อเริ่มมีเงินเก็บจึงใช้เงินจำนวนนั้นเป็นเงินทุนในการเปิดกิจการเล็กๆ เป็นของตนเอง” (ชัชวาล เทพวงษ์, สัมภาษณ์, 2562) ตระกูลแซ่ลิ้มโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากการหนีสงครามและความแห้งแล้งรวมถึงปัญหาอีกหลายอย่าง จึงทำให้ต้องมีการหาที่อยู่และพื้นที่ทำมาหากินใหม่ โดยการขึ้นเรือสำเภาเดินทางออกจากประเทศจีน ครั้งแรกเมื่อมาถึงจังหวัดจันทบุรีจึงเริ่มหางานทำซึ่งเริ่มจากงานรับจ้างทั่วไป เมื่อได้เงินจากการรับจ้างก็จะเก็บเงินไว้เป็นทุนให้กับตนหรือครอบครัว เมื่อเริ่มเก็บเงินได้พอที่ทำการเปิดกิจการเป็นของตนเอง โดยเริ่มจากกิจการเล็กและเริ่มขยายกิจการ จากนั้นเมื่อเริ่มตั้งตัวได้จึงออกตามหาญาติพี่น้องตระกูลเดียวกันและตั้งสมาคมตระกูลแซ่ลิ้มขึ้นมา

1.6 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่ลี่

“เหตุผลที่คนตระกูลแซ่ลี่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในจันทบุรี เนื่องจากในประเทศจีนเกิดสงครามการกวาดล้างลัทธิ ความแห้งแล้งและความอดอยาก โดยการเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีของคนในตระกูลแซ่ลี่เข้ามาโดยนั่งเรือสำเภาเข้ามาจันทบุรีที่ท่าเรือท่าแฉลบโดยมีรถม้ามารับเข้าไปส่งในตัวเมืองจันทบุรี” (มนู รัตนสังธรรม, สัมภาษณ์, 2562) คนตระกูลแซ่ลี่เดินทางเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีโดยการนั่งเรือสำเภา สาเหตุการเดินทางมาเพราะเกิดปัญหาความแห้งแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาลเป็นเวลายาวนานทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้ และยังเป็นหนีความอดอยากเนื่องจากในประเทศจีนเกิดสงครามทำให้ผู้คนประสบปัญหาขาดแคลนอาหารจึงจำเป็นต้องโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่อื่นใหม่ เมื่อเข้ามาถึงจังหวัดจันทบุรีได้มาขึ้นฝั่งที่ท่าเรือท่าแฉลบ คนจีนเลือกเข้ามาหาอยู่อาศัยและหางานทำที่จันทบุรีเพราะมีความอุดมสมบูรณ์และผู้คนมีน้ำใจต้อนรับคนต่างถิ่นที่เข้ามาอย่างเต็มใจ เมื่อเข้ามาถึงจันทบุรีก็ได้รับความช่วยเหลือจากคนจีนรุ่นแรกๆ ที่เข้ามาในจันทบุรี โดยการหางานให้ทำ หาที่พักและอาหารให้ งานแรกที่ทำการรับจ้างแบกข้าวและการขนส่งข้าวสารไปในที่ต่างๆ (รัชนิ มาลาวงศ์, สัมภาษณ์, 2562)

1.7 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่ฉั่ว

คนตระกูลแซ่ฉั่วเข้ามาในประเทศไทย โดยเริ่มแรกจะขึ้นฝั่งที่ท่าเรือในกรุงเทพมหานครก่อนจะแยกย้ายกันไป กลุ่มที่ย้ายมาจังหวัดจันทบุรีเมื่อเข้ามาถึงจันทบุรีก็เริ่มหาอาชีพโดยการหางานการรับจ้างทั่วไป โดยได้ความช่วยเหลือจากคนจีนที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดจันทบุรีก่อนหน้านี้และเริ่มเก็บเงินก่อสร้างตัวจนเริ่มมีกิจการการค้าเป็นของตนเอง เมื่อสร้างเนื้อสร้างตัวได้แล้วก็นึกถึงญาติพี่น้องที่เคยพลัดพรากกัน จึงตามหารวบรวมญาติพี่น้องในตระกูลแซ่ฉั่วก่อตั้งสมาคมสกุลไชยขึ้นมา วัตถุประสงค์เพื่อให้คนในตระกูลแซ่ฉั่วและลูกหลานทั้งหมดในประเทศไทยได้พบกัน ในด้านการเปลี่ยนนามสกุลของตระกูลแซ่ฉั่ว คือเปลี่ยนการใช้นามสกุลแบบไทยเพราะในสมัยก่อนการติดต่อราชการต่างๆ จะทำได้ยาก เนื่องจากคนที่ใช้นามสกุลเป็นชาวต่างด้าวไม่ใช่สัญชาติไทยจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนมาใช้นามสกุลแบบไทย การเปลี่ยนนามสกุลของคนในตระกูลแซ่ฉั่วนั้น คือการใช้คำว่า ชัย ไชย หรือฉัตร แทนเพื่อให้ทราบว่าเป็นคนในตระกูลแซ่ฉั่ว (วีระเดช จินดารัตน์วารกุล, สัมภาษณ์, 2562)

1.8 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตระกูลแซ่จ้ง

“หมู่บ้านของคนตระกูลจ้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านในมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งหมู่บ้านของตระกูลจ้งเป็นหมู่บ้านในหมู่บ้านชาวบ้านประกอบอาชีพทำเกษตร ทำนา ปลูกผัก และเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน เหตุที่ทำให้เกิดการโยกย้ายมาประเทศไทยคือจีนมีความแห้งแล้ง เพราะฝนไม่ตกเป็นเวลา 3 ปี หลายคนต่างแย่งอาหารกัน” (บุญส่ง จันทรวงศ์, สัมภาษณ์, 2562) คนแซ่จ้งจากประเทศจีนที่จะมาประเทศไทยจะต้องเดินทางมาที่มณฑลฮกเกี้ยนและเดินทางต่อมาที่ประเทศไทยโดยขึ้นเรือสำเภาเป็นเวลา 10 วัน ขึ้นฝั่งไทยที่ท่าเรือคลองเตย กรุงเทพมหานคร จากนั้นต่างคนก็หาที่พำนักกันกันต่อโดยกระจัดกระจายกันไปทั่วประเทศไทย แต่มีตระกูลจ้งกลุ่มหนึ่งเลือกเดินทางมาจังหวัด

จันทบุรี โดยกลุ่มที่มาจันทบุรีนั้นเพราะว่าเป็นจังหวัดที่มีความเจริญด้านการค้าขาย และด้านการคมนาคม โดยเดินทางมาจันทบุรีโดยเรือสำเภาขึ้นฝั่งจันทบุรีที่ท่าเรือท่าแฉลบ คนในตระกูลแซ่จิงกลุ่มแรกที่เข้ามาในจันทบุรีเป็นกลุ่มของนายหย่ง แซ่จิง ที่ได้เปิดร้านยาขึ้นใช้ชื่อจิงกวงอัน ซึ่งในปัจจุบันร้านยาจิงกวงอันก็ยังเปิดให้บริการอยู่บริเวณชุมชนริมน้ำจันทบูร

2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่

วัฒนธรรมตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น การไหว้สารทจีน การไหว้ตรุษจีน การไหว้เซ่งเม้ง การไหว้พระจันทร์ การถือศีลกินเจ รวมไปถึงการก่อตั้งสมาคมของตระกูลนั้นๆ ที่มีแนวทางทางวัฒนธรรมเดียวกัน คือ การตั้งป้ายระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบุพการี เพราะคนจีนมีความเชื่อว่าคนใดลืมบรรพบุรุษลืมชาติ จะไม่มีความเจริญ หากกินไม่ขึ้น และคนผู้นั้นจะโดนดูแลและประณามทันที นอกจากนี้แล้วการก่อตั้งสมาคมยังมีไว้เพื่อการพบปะสังสรรค์กันของคนในตระกูลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้คนในตระกูลได้สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้คนรุ่นหลังไม่ลืมพี่น้องของตนเองอีกด้วย

2.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่ลิ้ม

ตระกูลแซ่ลิ้มเป็นตระกูลที่มีวัฒนธรรมการให้ความเคารพบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาช้านาน โดยจะมีพิธีการกราบไหว้เพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษต้นตระกูลลิ้มในวันตรุษจีน การตั้งศาลเจ้าไว้ภายในบ้านหรือที่เรียกกันว่า ตู้อี้เอี้ยะ เพื่อเป็นการอัญเชิญดวงมาปกปักรักษาและดูแลคนในบ้านในมีความร่มเย็นเป็นสุข การไหว้สักการะเทพเจ้า เช่น เจ้าแม่กวนอิม ฯลฯ นอกจากวันตรุษจีนที่มีการไหว้บรรพบุรุษแล้ว ยังมีวันสำคัญวันอื่นๆ (วิทยา ธนิตาภิรมณ์, สัมภาษณ์, 2562)

2.2 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่ลี่

คนในตระกูลแซ่ลี่ถือเอาความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นหลักจึงทำให้ต้องมีการไหว้บรรพบุรุษทุกปี ทั้งบรรพบุรุษที่เป็นต้นตระกูลลี่ รวมถึงญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวที่เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้ลูกหลานในตระกูลลี่ความสำนึกถึงเกียรติยศและคุณงามความดีของบรรพบุรุษของตนในวันตรุษจีนและการกราบไหว้เทพเจ้าก็เหมือนกับคนจีนทั่วไปเช่นกัน (มนู รัตนสังธรรม, สัมภาษณ์, 2562) นอกจากนี้คนในตระกูลแซ่ลี่ยังมีการสอนให้ลูกหลานรู้จักประวัติของบรรพบุรุษต้นตระกูลของตนเองและการกราบไหว้เคารพบรรพบุรุษของตนเอง การทำความสะอาดฮวงซุ้ยเพื่อแสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ การกราบไหว้เทพเจ้า การตั้งสุสานหรือที่เรียกว่า ฮวงซุ้ย ความเชื่อเรื่องฮวงซุ้ย (รัชนิ มาลาวงศ์, สัมภาษณ์, 2562)

2.3 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่ฉั่ว

ตระกูลแซ่ฉั่วเป็นตระกูลที่มีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา คือการกราบไหว้เพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษต้นตระกูลฉั่วในวันตรุษจีนของทุกปี และจะมีการตั้งศาลเจ้าตู้อี้เอี้ยะที่เชื่อว่าจะช่วยดูแลคนในบ้านในมีความร่มเย็นเป็นสุข การไหว้สักการะเทพเจ้าที่คนจีนทั่วไปนับถือ เช่น เจ้าแม่กวนอิม นอกจากนี้ยังมีวันที่คนในตระกูลแซ่ฉั่วให้ความสำคัญ คือ วันเซ่งเม้งและวันไหว้พระจันทร์ นอกจากวันสำคัญของคนจีนและการนับถือเทพเจ้าแล้วยังมีการตั้งสุสานของคนจีนหรือที่เรียกกันว่าฮวงซุ้ยเพื่อใช้ฝังศพของคนในตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว (อำนาจ ชัยสิทธิพร, สัมภาษณ์, 2562)

2.4 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่จิง

ตระกูลแซ่จิงมีความเชื่อว่าต้นตระกูลจิงเป็นตระกูลที่เป็นลูกศิษย์ของปรมาจารย์ชางจื้อ คนในตระกูลจิงมีการปลูกฝังให้ลูกหลานเรียนสูงๆ เพราะในสมัยก่อนถ้ามีการกล่าวถึงบุคคลที่มีความเฉลียวฉลาด และมีความรู้ด้านอักษรศาสตร์ที่ดีเยี่ยมก็ต้องกล่าวถึงคนตระกูลจิง นอกจากวัฒนธรรมเรื่องการส่งให้ลูกหลานเรียนสูงๆ แล้ว ชาวตระกูลจิงก็ยังมี การกราบไหว้เพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษเหมือนชาวจีนในตระกูลอื่นๆ และมีการตั้งศาลเจ้าไว้ภายในบ้านเพื่อเป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้ลงมาปกปักรักษาและดูแลคนในบ้านในมีความร่มเย็นเป็นสุข (บุญส่ง จันทรสรวงศ์, สัมภาษณ์, 2562)

2.5 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่ตั้ง

คนตระกูลแซ่ตั้งจะให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษต้นตระกูล ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่ใช่เฉพาะของชาวแซ่ตั้ง คนจีนส่วนใหญ่ก็มีลักษณะของเอกลักษณ์นี้ “ขนาดสิ่งของยังมีที่มา เราเป็นมนุษย์เป็นผู้ประเสริฐก็ยิ่งต้องรู้จักที่มาของตนเอง ถ้าคนที่ไม่รู้ที่มาของตนเอง ผู้คนจะดูแคลนทันทีเพราะถือว่าไม่มีความกตัญญูรู้คุณ การไม่ลืมเลือนนึกถึงบรรพชน

คือ ความกตัญญูตเวที จึงมีวิธีการแสดงออกถึงความเคารพ ความกตัญญู คือ การไหว้สารทจีน การไหว้ตรุษจีน หรือการทำป้ายบรรพชนของตระกูลตั้งที่ล่งลับไปแล้ว ตีตะลึงไว้ที่สมาคมตระกูลตั้ง เพื่อเป็นการรำลึกถึงบรรพชน ให้ลูกหลานฟังนึกได้ว่า ถ้าคนเราลืมชาติ ลืมต้นตระกูลไม่ถือว่าเป็นมนุษย์ เปรียบดังการยืมเงินแล้วไม่ใช้หนี้เขา ทำการใด ทำสิ่งใดต้องนึกถึงบรรพบุรุษเป็นอันดับแรกๆ เพราะเราเกิดมาโชคดีที่มีที่ทางทำมาหากิน ซึ่งบรรพบุรุษได้รักษาไว้ ทำให้ตกทอดมาถึงเรา” ดังนั้นจึงเป็นเหตุสำคัญที่เราไม่ควรลืมคุณบรรพบุรุษได้ (วิจิตร หัตถวิจิตรกุล, สัมภาษณ์, 2562) นอกจากนี้วัฒนธรรมที่ชาวตั้งให้ความสำคัญเป็นอย่างมากคือ ในอาทิตย์ที่สามของเดือนธันวาคมทุกปีจะมีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ภายในตระกูลเพื่อเป็นการให้ลูกหลานในตระกูลได้พบกัน และเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างตระกูล

2.6 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่เตย

วัฒนธรรมของชาวแซ่เตยก็เหมือนแซ่ทั่วไป เช่น การไหว้สารทจีน ตรุษจีน “เราก็ไหว้ทั่วๆ ไป เหมือนที่ครอบครัวเชื้อสายจีนอื่นๆ ทำกันปกติ หรือในวันซึ่งเม็งก็จะมีการไหว้บรรพบุรุษหลุมโครหลุมมัน” (สมศรี ตระกูลมาทิน สัมภาษณ์, 2562) นอกจากนี้ประเพณีที่สำคัญของตระกูลแซ่เตยอีกอย่างหนึ่งที่ชาวเตยในจังหวัดจันทบุรียึดถือปฏิบัติกันคือ การไปกินเลี้ยงสังสรรค์ประจำปี เหมือนการได้พบปะครอบครัวในตระกูลแซ่เตย สถานที่ที่จะจัดจะจัดที่โรงเรียนตั้งเอง จังหวัดจันทบุรีทุกปีไม่เปลี่ยนแปลงสถานที่ ซึ่งเป็นการสังสรรค์ภายในชมรมตระกูลแซ่เตยโดยในงานจะมีกิจกรรมมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวแซ่เตย

2.7 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่แต้

วัฒนธรรมของตระกูลแซ่แต้ในจังหวัดจันทบุรีที่ทำการทุกปีก็ไม่แตกต่างไปจากชาวจีนในตระกูลแซ่อื่นๆ คือ การไหว้สารทจีน การไหว้เซ็งเม็ง การไหว้ตรุษจีน นอกจากนี้ตระกูลแซ่แต้ยังรับหน้าที่จัดเทศกาลกินเจ ในจังหวัดจันทบุรีที่ประกอบพิธีกรรมกันทุกปี แซ่แต้มีการรวมตัวกันตั้งเป็นชมรมตระกูลแซ่แต้เช่นกันโดยกิจกรรมของชมรมก็เป็นกิจกรรมของกลุ่มญาติในตระกูล ที่คอยหมุนเวียนกันไปทำกิจกรรมต่างๆ โดยกิจกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวตระกูลแซ่แต้ คือ การรวมตัวเพื่อเคารพสักการบูชาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งชาวแซ่แต้เคารพบูชาในฐานะเป็นต้นตระกูลของตระกูลแซ่แต้ (กิมอัน รั้งรองรัสมิ, สัมภาษณ์, 2562)

2.8 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตระกูลแซ่ฮึง

ตระกูลแซ่ฮึงในจังหวัดจันทบุรีมีชมรมไว้สำหรับรวบรวมตัวของญาติพี่น้องเหมือนกับชาวตระกูลแซ่อื่นๆ ในจันทบุรี และมีวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างไปจากตระกูลอื่น คือ มีการไหว้สารทจีน ไหว้ตรุษจีน นอกจากนี้ยังมีการไหว้ศาลเจ้าซึ่งเป็นศาลประจำหมู่บ้านโดยเทพเจ้าที่ประจำอยู่ในศาลเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่งลับ โดยชาวตระกูลแซ่ฮึงเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่งลับจะกลับมาปกป้องคุ้มครอง ให้โชคให้ลาภ ให้ทำมาค้าขายดี (อดิสร ปิยถาวรอนันต์, สัมภาษณ์, 2562)

สรุปผลและอภิปรายผล

ประวัติศาสตร์คนจีนในตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี จากการศึกษาทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนจีนที่มีการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี จะเห็นได้ว่าคนจีนที่เข้ามาได้มีการช่วยเหลือกันไม่ว่าจะอยู่ในตระกูลแซ่ใด ถ้าหากเป็นคนจีนเช่นเดียวกันจะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ จากการลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลพบว่าคนจีนที่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในจันทบุรีมักจะอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ทั้งที่อยู่กันเฉพาะกลุ่มแซ่ตนเองและอยู่ร่วมกันกับตระกูลแซ่อื่นๆ เมื่อมีการรวมตัวกันมากขึ้นจึงทำให้บริเวณนั้นกลายเป็นชุมชนของคนจีน จากการศึกษายังพบการนำเอาคำสอนของบรรพบุรุษมาใช้ในการสอนลูกหลานที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนด้วย เช่น การประหยัลดอดอม ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และบรรพบุรุษ

ชาวตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรีที่โยกย้ายถิ่นฐานมาได้เอาวัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีของตนเข้ามาใช้สืบต่อและเผยแพร่ในพื้นที่ที่อยู่อาศัยใหม่ใน เช่น การไหว้สักการะและขอพรต่อเทพเจ้า การไหว้บรรพบุรุษ ฯลฯ จนทำให้วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีบางอย่างของคนจีนถูกหลอมรวมกันความเป็นไทยจนกลายเป็นสิ่งที่รวมเอาคนทั้งสองชาติเข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แล้วการตั้งสมาคมตระกูลแซ่ยังสื่อให้เห็นความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวของคนในตระกูลแซ่ในแต่แซ่และมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มแซ่อื่นๆ ในพื้นที่จันทบุรีด้วย

วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี ปรากฏอัตลักษณ์อันโดดเด่นหลายประการที่คนไทยควรศึกษาย่างลึกซึ้ง และยึดถือเป็นแบบอย่างเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งวิถีชีวิตของคนจีนในหลายเรื่อง เราสามารถยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู การสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนมีความกตัญญูรู้คุณคน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าทำไมคนจีนที่อพยพมาจากต่างเมืองที่มีถิ่นที่อยู่เดิมไกลจากที่อยู่ปัจจุบันมาก แต่สามารถมีกิจการธุรกิจต่างๆ ที่สามารถคุมเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี อัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ ในเรื่องของความกตัญญูต่อบุคคล การอบรมบุตรหลานให้อดทน ขยันขันแข็ง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการปรับตัวให้เข้ากับคนพื้นถิ่นและสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2. ด้านเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี ในด้านเศรษฐกิจโดยภาพรวมแล้ว การที่ต้องพบกับความยากลำบากที่จะต้องย้ายถิ่นฐานจากประเทศจีนมาจังหวัดจันทบุรี ทำให้เกิดแรงผลักดันให้คนเหล่านี้มีกำลังแรงใจในการประกอบอาชีพหาปากเลี้ยงท้อง ซึ่งเกิดจากความขยัน อดทน และซื่อสัตย์ จนทำให้ชาวจีนนั้นประสบความสำเร็จและมีฐานะทางเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบัน

3. ด้านวัฒนธรรม ของคนไทยเชื้อสายจีนของกลุ่มตระกูลแซ่ในจังหวัดจันทบุรี ได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่มีการดำเนินกิจกรรมตามประเพณี และความเชื่อของตนเองอย่างเคร่งครัด โดยประเพณี และความเชื่อที่โดดเด่น คือ เรื่องเกี่ยวกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับและเทพเจ้า กิจกรรมตามประเพณีจะมุ่งเน้นไปที่การไหว้บูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ และสอนให้มีความกตัญญูทุกลมหายใจ แม้ว่าบรรพบุรุษจะล่วงลับไปแล้ว เชื่อว่าถ้าปฏิบัติซึ่งความเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษจะมีแต่ความเจริญเข้ามาในชีวิต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาของกลุ่มชาวจีนในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าความรู้ของชาวจีนที่ถือว่า เป็นเรื่องเด่นที่สุด คือ แนวคิดด้านการทำมาค้าขาย ควรมีการทำวิจัยในประเด็นเหล่านี้กับกลุ่มชาวจีนในแต่ละกลุ่มพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กิมฉัน รั้งรองรัชนี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรธน์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์, (18 พฤษภาคม 2562).

ข้าหลวง เทพวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (17 พฤษภาคม 2562).

บุญส่ง จันทรวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (10 เมษายน 2562).

ภารดี มหาขันธ์. (2554). *ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี: วิถีและพลัง*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

มนตรี พงษ์เจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรธน์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์, (18 พฤษภาคม 2562).

มนูรัตน์ สังธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (12 พฤษภาคม 2562).

รัชนี มลลางค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (17 เมษายน 2562).

วิจิตร หัตถวิจิตรกุล. นายกสมาคมตระกูลตั้งจันทบุรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรธน์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์, (17 พฤษภาคม 2562).

วิทยา ธนตากัญมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (10 เมษายน 2562).

วิเศษ จินดารัตนากรกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิชา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (10 เมษายน 2562).

สมบัติ บำรุงพินิจการ. นายกสมาคมตระกูลตั้งจันทบุรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรธน์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์, (17 พฤษภาคม 2562).

สมศรี ตรัสสรณวาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรณ์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์,
(14 พฤษภาคม 2562).

สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ. (2550). ชื่อและนามสกุลกับการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ใน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.

ฉบับที่ 1 . วารสารอักษรศาสตร์. สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

อนุชิต ปิยถาวรอนันต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรณ์ ภูทิพย์สุนทร. เป็นผู้สัมภาษณ์,
(17 พฤษภาคม 2562).

อดิศร ปิยถาวรอนันต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลเนศ พร้อมพวก และจุฬวรรณ์ ภูทิพย์สุนทร เป็นผู้สัมภาษณ์,
(18 พฤษภาคม 2562).

อำนวย ชัยสิทธิ์พร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธัญกร นาคสกุล และอภิษฐา จรรยา เป็นผู้สัมภาษณ์, (17 พฤษภาคม 2562).